

Věřoučné zhodnocení knihy Jamese Manjackala

Viděl jsem věčnost

Cílem mého příspěvku je zhodnotit z věroučného hlediska knihu *Viděl jsem věčnost* od známého kazatele, indického otce Jamese Manjackala, člena řeholní kongregace Misionářů sv. Františka Saleského.

Na úvod si dovoluji být trochu osobní – úvod to snese –: V neděli 12. srpna 2012 jsem se spolu s naším otcem Mikulášem Buzickým OP účastnil posledního dne exercicií, které vedl právě otec James Manjackal. Otcí Mikulášovi byla nějakou dobou předtím diagnostikována rakovina, a tak se vypravil za tímto knězem, aby se nad ním modlil za jeho uzdravení, a já jsem ho na této cestě doprovázel. Nejprve jsme vyslechli přednášku otce Manjackala, pak jsme spolu s dalšími kněžími koncebrovali mši sv., jejímž byl otec James hlavním celebrantem a ohnivým kazatelem, a po mši sv. jsme se účastnili dlouhé eucharistické adorace, při níž tento otec pronášel uzdravující modlitby. Nakonec jsme se ještě s otcem Manjackalem setkali osobně, kdy na otce Mikuláše i na mě (mám nemoc cukrovky) vložil své ruce. Otec Mikuláš se svou rakovinou ještě nějakou dobu statečně bojoval, než jí dne 28. května 2013 podlehl: toto pondělí (28. 5. 2018) jsme si připomínali páté výročí jeho smrti. Zemřel v našem klášteře v Olomouci, obklopen péčí nás, svých spolubratří, své rodiny i péčí lékařskou: a především zemřel zaopatřen svátostmi a s odevzdaností do Boží vůle.

Měl jsem tedy možnost vidět a slyšet otce Manjackala na vlastní oči a uši a musím dosvědčit, že je skutečně charizmatickou a strhující osobností. Tyto jeho rysy se také projevují v jeho knize *Viděl jsem věčnost*, respektive v jeho osobním příběhu a v jeho osobní zkušenosti, které jsou v této knize zachyceny: je zde vylíčeno, jak smrtelně onemocněl, jak byl léčen v různých nemocnicích a především jak ve své agónii měl různá snová vidění týkající se věčného života po smrti.

Pozitivní stránky knihy

Základní pozitivní stránkou knihy je určitě to, že potvrzuje samotnou existenci věčného života po smrti s jeho trojí variantou nebe, pekla a očistce, a to s náležitou naléhavostí. Kardinál Christoph Schönborn OP ve svých postních duchovních cvičeních, která v roce 1996 kázal papeži sv. Janu Pavlu II. a římské kúrii, výstižně řekl: „V minulých letech došlo k čemusi zvláštními: Nebe se nám křesťanům vytratilo! [...] Zapomněli jsme na to, že jsme *poutníci* a že cílem našeho putování je nebe. A s tím je spojena i jiná ztráta: začalo nám chybět vědomí, že jsme na nebezpečné cestě a že je možné minout se svým cílem a cíle svého života nedosáhnout. Řečeno pointou: po nebi netoužíme a považujeme za samozřejmost, že tam dojdeme.“¹ Kniha-svědectví otce Manjackala může být určitým lékem této situace: Velmi důrazně potvrzuje, že je zde nebe, očistec a zvláště peklo, kde nemá duší končí, a že naše současné jednání má vážné důsledky pro náš věčný život. Je zde také patrné, že otec Manjackal sám hojně využívá to, co svým posluchačům doporučuje jako jeden z duchovních vitamínů, totiž četbu Písma svatého: kniha je tak neustále prostoupena přiléhavými citáty Písma sv. To, jak na tomto biblickém základě i na základě autorovy mimořádné zkušenosti vypočítává a vykresluje různé hříchy, může oslovit různé lidi a napomoci jejich obrácení, případně posloužit, jak to uvádí v jedné z předmluv ke knize otec Florian Parth, Manjackalův duchovní syn, jako jakési zpovědní zrcadlo pro přípravu k dobré svaté zpovědi (srov. s. 8-9). V tom, co bylo právě řečeno, nemůžeme nevidět jisté souznění poselství knihy s poselstvím zjevení Panny Marie ve Fatimě i na jiných místech.

Problematické stránky knihy v nauce o víře

¹ *Milovat církev*, s. 138.

V morálním obsahu knihy – v nauce o mravech (*doctrina de moribus*) – neshledáváme tudíž, alespoň nakolik to dokážeme posoudit, nějaké nesrovnalosti, ba spíše naopak se tu setkáváme s pravdivým a duchovně silným učením. Jiná je ovšem situace, pokud se díváme na obsah knihy z věroučného hlediska, tj. z hlediska nauky o víře (*doctrina de fide*). Samozřejmě platí, že k tomu, aby se došlo ke konstatování určitých věroučných omylů nebo dokonce herezí čili bludů v přísném a pravém slova smyslu, je třeba, aby proběhlo příslušné kanonické řízení, v němž je autorovi také dána možnost, aby své názory náležitě objasnil a vyložil, a díky němuž se případně prokáže, zda autor zastává či nezastává své mylné názory se zatvrzelostí: tato zatvrzelost, jak je známo, je formální stránkou hereze, tedy tím, co matérii názorů přímo odporujících víře vtiskuje formu hereze čili bludu. Pokud je nám známo, žádné kanonické řízení tohoto druhu u otce Manjackala neproběhlo, takže můžeme vycházet jen z toho, co napsal ve své knize.

Nedostatečné církevní schválení

Knihy má sice *nihil obstat*, které jí jako její censor dne 27. dubna 2014 udělil otec Abraham Vettuvellil, generální představený Misionářů sv. Františka Saleského, k nimž, jak již bylo řečeno, otec Manjackal náleží. Toto schválení církevní autority však není dostatečné: pomineme-li skutečnost, že je to schválení pro anglickou verzi a že česká verze by měla mít schválení zvláštní, chybí zde *imprimi potest*, dané řeholním představeným (měl by tedy opět učinit otec Vettuvellil), a *imprimatur*, udělené místním ordinářem. Navíc z textu knihy je patrné, že otec Vettuvellil je blízkým Manjackalovým přítelem, což poněkud zpochybňuje objektivnost jeho posouzení.

Učení katolické víry

Jak bylo uvedeno o něco výše, při hodnocení knihy můžeme vycházet jen ze z jejího samotného textu a z jeho bezprostředního literárního významu, a hodnotit ho podle kritéria učení katolické víry, tj. zda se s tímto učením shoduje nebo naopak rozchází. Co tímto učením katolické víry vlastně je? Je jím to, co zjevil samotný Bůh – a toto zjevení dosáhlo svého vrcholu v Ježíši Kristu a bylo uzavřeno smrtí posledního apoštola –; to, co je jako Bohem zjevené obsaženo v Písmu sv. a posvátné Tradice a skrze ně živým způsobem předáváno z pokolení na pokolení; to, co je jako takové stráženo, vykládáno a k věření předkládáno magisteriem neboli učitelským úřadem Církve. Jedním ze způsobů živého předávání Božího slova jsou i tzv. „soukromá“ zjevení. Katechismus katolické Církve o nich mouře učí: „Některá byla uznána církevní autoritou, avšak nepatří k pokladu víry. Jejich úlohou není «vylepšovat» nebo «doplňovat» Kristovo definitivní zjevení, nýbrž napomáhat k tomu, aby se z tohoto zjevení v určitém historickém období plněji žilo. Za vedení učitelského úřadu Církve dovede zdravý smysl věřících rozlišit a přijímat, co je v těchto zjeveních opravdová výzva Krista nebo jeho svatých pro církve.“ (č. 67)

I Manjackalovo vidění věčnosti se prezentuje jako určité „soukromé“ zjevení. Podle slov katechismu se tedy nyní budeme snažit o to, abychom ho ve světle učení Církve náležitě rozlišili a zhodnotili.

Zpochybňování smrti jako konce času zásluh a udílení svátostí po smrti

Jak už bylo naznačeno výše, ve svém základním poselství o existenci věčného života po smrti a o existenci nebe, očistce a pekla je vidění otce Manjackala plně ve shodě s Božím zjevením. To však neplatí, díváme-li se na obsah jeho vidění detailněji. Zřejmě nejproblematictější částí jeho knihy je vylíčení „různých míst, kde duše po smrti trpí, aby se očistily“ (srov. s. 42): postupné popsání místa, kde trpí ti, kdo se dopustili hříchů popírání Boha a odpadnutí od víry; místa, kde trpí ti, kdo se dopustili hříchů nemorálnosti; místa, kde trpí ti, kdo se dopustili hříchů vražd a potratů; místa, kde trpí ti, kdo se dopustili hříchů lži a krádeží; místa utrpení za hříchy mezi manžely; místa utrpení za hříchy vůdců; místa utrpení za hříchy biskupů, kněží, teologů a řeholních osob, které porušily své sliby (pro nás je zajímavé, že se zde píše o kněžích, biskupech a teologích,

„kteří nevedli podle Božích přikázání a učení Církve stádo, které jim bylo svěřené“ [s. 49], a následně kněžích v spalujícím ohni, „kteří nevyučovali a nekázali slovo Boží správně“ [s. 50]); popsání místa utrpení za hříchy pokrytectví a dvojího života; místa utrpení za hříchy bohatých lidí; místa utrpení za hříchy lhostejnosti a lenosti; místa utrpení za hříchy závislosti na drogách, alkoholu a cigaretách; místa utrpení za hříchy podvádění; místa utrpení za hříchy špinění druhých lidí pomluvami a konečně místa temnoty, kde jsou nevěřící a pohané, kteří nepoznali Krista (v českém překladu na s. 42-64).

I když tato pasáž vrhá ostré a očistující světlo na lidské jednání a lidské hříchy, zmiňované výše, není na druhé straně na první pohled zcela jasné, zda se jedná o očistec či peklo, protože hříchy, o kterých se zde mluví, jsou svou povahou většinou hříchy těžké, zasluhující peklo. Autor sám však poznamenává: „Myslím si, že to nebylo peklo, možná to byl očistec – nevím. Nemyslím si, že by v pekle mohl někdo křičet o pomoc a žádat o modlitby, a tito ve skutečnosti plakali o pomoc.“ (s. 43) Na základě těchto slov můžeme tedy předpokládat, že se jedná o hříchy, kterých tito lidé před svou smrtí litovali, nebo že se jedná o těžké hříchy pouze materiální, kterých se tito lidé nedopustili formálně, tj. s plným vědomím a plnou svobodou.

I když to, co jsme právě uvedli, není z textu úplně jasné, není to jeho hlavním problémem. Tím je skutečnost, že otec Manjackal tu vypráví, jak těmto trpícím duším kázal Boží slovo a udílel svátosti: „Kázal jsem jim o nutnosti přijmout Ježíše Krista jako jediného svého Pána a Spasitele. Několik z nich reagovalo pozitivně na mé kázání, a tak jsem jim dal rozhřešení za jejich hříchy a svěřil je Pánu Ježíši.“ (s. 44) „Na všech těchto místech utrpení jsem měl mnoho práce. Kázal jsem lidem zde, poslouchal jejich zpovědi, radil jsem jim, utěšoval je, modlil se za ně, křtil je a podobně.“ (s. 62)²

V souvislosti s již uvedeným místem temnoty, kde přebývají nevěřící a pohané, se můžeme nejprve dočíst slova o křtu zesnulých dětí, která otci Manjackalovi měl říci jeho anděl strážný: „Toto jsou nevinné děti, ale bez křtu nemohou vstoupit do nebe. O velkých svátcích v Církvi, zvláště na svátky Panny Marie, svatého Josefa a apoštolů, je mnoho z nich pokřtěných a vzatých do nebe.“ (s. 61) Náš autor dále říká: „Mohl jsem ve velmi slabém světle vidět tváře některých pohanů [...]. Rozběhli se ke mně hned, jak mě uviděli, a prosili mě, abych jim kázal Evangelium. Kázal jsem jim hodiny! Mnoho z nich klečících a se zvednutýma rukama přijalo Ježíše Krista jako jediného Spasitele a Pána. Vkládal jsem jim na hlavy svoje ruce a modlil se za odpuštění jejich hříchů a za to, aby na ně sestoupil Duch Svátý.“ (s. 61-62). Otec Manjackal v líčení tohoto obrácení zemřelých nevěřících a pohanů ještě pokračuje a mluví také o dalších kazatelích, již zemřelých nebo dosud žijících na této zemi, jak spolu s ním kážou mrtvým. Nakonec neváhá tvrdit, že již osmnáct let káže evangelium mrtvým a evangelizuje je, a dokonce vyzývá kněze: „Máme povinnost kázat nejen živým, ale také těm, co zemřeli, ale v podstatě jsou naživu.“ (s. 62). Zde je na pováženu, že se nejedná pouze o něco, co viděl ve snu, ale o to, co praktikuje v bdělém stavu a k čemuž vybízí i druhé (i když já sám nevím, jak bych mohl tuto jeho výzvu uskutečňovat).

Co na to říci? Především to odporuje stálému učení Církve a teologů, že z Božího ustanovení je smrt koncem stavu našeho pozemského putování (*status viae*), a tím i koncem času zásluh (*tempus merendi*), tj. času, kdy pod vlivem Boží milosti (nebo jejím odmítáním) svobodně rozhodujeme o svém věčném osudu a svobodně ho utváříme. *Katechismus katolické Církve* toto učení hutným způsobem vyjadřuje: „Smrt ukončuje život člověka, to znamená, ukončuje čas otevřený k přijetí nebo odmítnutí božské milosti projevené v Kristu.“ (č. 1021). Co se týká přímo očistce, Církev zavrhl následující názor (je to 38. teze Martina Luthera, odsouzená papežem Lvem X. v jeho bule *Exsurge Domine* z 15. června 1520): „Duše v očistci si nejsou jisté svou

² Srov. také s. 63, 96.

spásou, alespoň ne všechny, a není ani žádnými rozumovými důvody, ani Písmem svatým dokázáno, že by byly mimo stav zásluh či růstu lásky.“ (DH, č. 1488). Můžeme ještě připojit, jak jeden velký teolog, náš otec Serge-Thomas Bonino OP, uvedené učení Církve vystihl tímto působivým obrazným vyjádřením: „Po smrti pro člověka už neexistuje možnost rozhodnout se pro Boha nebo proti němu a změnit svůj poslední cíl. Železo, dokud je rozžhavené, je tvárné [u nás říkáme: „kuj železo, dokud je žhavé“], a kovář mu může dát tu či onu formu, ale jakmile ztuhne, už se nemění.“³

Co se pak týká svátostí, ty jsou svou povahou – to, že jsou smyslově vnímatelnými účinnými znamenými neviditelné Boží milostí, ustanovenými Ježíšem Kristem – svátostmi poutníků (*sacramenta viatorum*), tedy těch, kdo putují tímto pozemským životem. Něco obdobného lze také říci o kázání Božího slova. II. vatikánský koncil učí o tom, že „putující Církev ve svých svátostech a institucích, jež patří k tomuto věku, má podobu tohoto pomíjícího světa.“ (*Lumen gentium*, 48) Můžeme sice i svátostmi pomáhat duším v očistci, avšak nikoliv tím, že jím je udílíme, nýbrž tím, že za ně obětujeme mši sv. a případně konáme sv. přijímání. *Katechismus katolické Církve* shrnuje staleté učení a praxi Církve v tomto ohledu do následujících slov: „Církev již od prvních dob uctívala památku zemřelých, přimlouvala se za ně a přinášela zvláště eucharistickou oběť, aby, očistěni, mohli dosáhnout blaženého patření na Boha. Církev také doporučuje almužny, odpustky a kající skutky za zemřelé.“ (č. 1032)

Nevíme, zda zavržení nepůjdou do pekla až po posledním soudu?

Ne bez problému je dále následující Manjackalovo tvrzení o pekle: „Neviděl jsem tam žádné lidi, možná mi je Pán nechtěl ukázat anebo tam možná půjdou až po posledním soudu, nevím.“ I když se zde nepraví jednoznačně, že zavržení půjdou do pekla až po posledním soudu, už samotné slůvko „nevím“ je v této souvislosti problematické, protože v tomto ohledu na základě dogmatické definice Církve „víme“ s jistotou. Papež Jan XXII. v sérii svých kázání zastával mylný názor, že svatí půjdou do nebe a zavržení do pekla až po posledním soudu, což vyvolalo velký rozruch. Proto to on sám dne 3. prosince 1334, den před svou smrtí, odvolal a Benedikt XII., jeho nástupce na papežském stolci, dne 29. ledna 1336 vydal bulu *Benedictus Deus*, v níž mimo jiné vyhlásil jako článek víry to, že „duše těch, kdo umírají v aktuálním těžkém hříchu, hned po své smrti sestupují do pekla, kde trpí pekelnými tresty.“ (DH, 1002)

Pán Ježíš je po svém nanebevzetí duchem?

Dalším, velmi kontroverzním bodem naší knihy je to, co píše o stavu Ježíše Krista po jeho nanebevstoupení. I když to, co kniha v tomto směru učí, není zcela jasné, zdá se nicméně, že se přiklání k názoru, že se tehdy Pán Ježíš stal čistým duchem. Otec Manjackal měl zaslechnout Pánův hlas, který mu říkal: „Jamesi, jsem Ježíš, druhá osoba Trojice. Vzal jsem si podobu člověka při Vtělení, kdy jsem se narodil z Panny Marie. [...] Po svém nanebevzetí jsem se vrátil ke svému Otci a žiji s ním jako duch.“ (s. 71) Máme zde sice slova I. listu Korint'ánům, že poslední Adam, kterým je Kristus, bude „oživujícím duchem“ (15,45), na něž se otec Manjackal již dříve v této souvislosti odvolává (srov. s. 29), ale ta se netýkají toho, že by Pán Ježíš po svém nanebevstoupení přestal být člověkem, nýbrž toho, že jeho lidství je nyní oslavené. Toto Manjackalovo chápání se nebezpečně blíží starověké modalistické herezi Marcela z Ankyry o tom, že se Pán Ježíš po vykonání svého vykupitelského díla (i spolu s Duchem Svatým) rozplynul v Otci.⁴ I. konstantinopolský koncil (381) vyznal proti němu ve svém Krédu: „a jeho [Kristovo] království bude bez konce.“⁵

³ *La grande esperance*, s. 199.

⁴ Srov. Filippo CARCIONE: *Le eresie*. Cinisello Balsamo (Milano): Paoline, 1992, s. 109-110.

⁵ Srov. *ibid.*, s. 134.

Uzdravování rodových kleteb?

Problematická jsou dále tvrzení knihy o kletbách za hříchy a rodových kletbách (srov. s. 33-34). V jednom případě se tu dokonce píše, že mnoho kněží z kongregace Misionářů sv. Františka Saleského umíralo 18. dne v měsíci a že teprve po odsouzení gregoriánských mší za spolubratra, který svým smrtelným hříchem zavinil tuto „kletbu“, tento jev ustal (srov. s. 51-52). Zde vstupujeme na „tenký led“ uzdravování rodových kořenů. Nechceme se u této problematiky déle zastavovat, takže jen krátce poznamenáváme: I když hříchy lidí mohou mít a skutečně mají negativní důsledky v životě jejich potomků, nelze na ně v žádném případě přenášet jejich osobní vinu. Církev tak odsoudila následující tvrzení Michala Baia: „Každý zlý skutek je takové povahy, že může poskvřnit svého původce i všechny jeho potomky tím způsobem, jak poskvřnilo první prohřešení.“⁶ Mnohé biskupské konference se na adresu některých aspektů uzdravování rodových kořenů vylovily kriticky a také naše česká biskupská konference tak učiní v brzké době.

Panteismus?

Můžeme ještě připojit, že v knize je v souvislosti s přehnanou láskou ke zvířatům prezentován jako panteistická myšlenka názor, že „Bůh se nachází ve všem a vše je v Bohu.“ (s. 56) Přitom něco takového je zcela pravověrným učením o Boží všudypřítomnosti. Jednalo by se o panteismus, kdybychom nejenom tvrdili, že Bůh je všem, ale že toto všechno je Bohem.

Panna Maria je smutná pro vyvyšování svého jména?

Své kritické výtky na adresu Manjackalovy knihy uzavřeme jakousi mariánskou „tečkou“ (podle vzoru moderních papežů, zvláště sv. Jana Pavla II., kteří své dokumenty mnohdy končili odkazem na Pannu Marii): Otec Manjackal je v jednu chvíli svým andělem strážným doveden do přítomnosti Matky Boží. Ta má však ve tváři určitý smutek (srov. s. 67). Jedním z důvodů tohoto smutku je to, co ona sama měla vyjádřit slovy: „Křesťané, zvláště ti, kteří mají poslání být výjimečnými svědky v šíření Evangelia, své povinnosti neplní dobře. Někteří z nich jsou zaneprázdnění tím, že kážou o mně a vyvyšují moje jméno. Zapomínají, že je to jméno Ježíšovo, ve které musejí věřit, aby byli spaseni.“ (s. 68) I když tato slova lze vztáhnout na určité „přestřelky“ v mariánské úctě a třebaže jinde v knize nalezneme mnohá láskyplná a něžná slova o nejsvětější Panně, přesto nejsou příliš šťastná. Alespoň v určitém pojetí se zdá, že odporují stálému chápání Církve a jejích velkých světců, učitelů a teologů, že úcta k Panně Marii a úcta ke Kristu nejsou nějakými konkurenty, ale tím, co se vzájemně doplňuje a je v harmonické jednotě. Jak sloučit s těmito slovy známé vyjádření sv. Bernarda z Clairvaux: *De Maria numquam satis!* („O Marii nikdy dost!“)? Také tím, co říkají, se přibližují výtkám jansenistů, s nimiž ve své známé knize *O pravé mariánské úctě* bojoval sv. Ludvík Maria Grignon z Montfortu.

Vidění je připisována přílišná autorita

Někdo by mohl namítnout, že knihu *Viděl jsem věčnost* posuzujeme příliš přísně: vždyť jsou to pouhá snová vidění a ve snech se nám mohou zdát a opravdu zdají velmi různé věci. To je určitě pravda a i já jsem osobně přesvědčen, že v případě Manjackalova vidění se jedná o směsici toho, co je Božího původu, s tím, co je čistě lidské. Avšak je třeba vzít v úvahu, jak toto vidění chápou Manjackalovy duchovní děti, které se ujaly jeho publikování a doprovodily ho svým úvodním slovem: zatímco otec Abraham Vettuvellil, již jmenovaný generální představený Misionářů sv. Františka Saleského, je ve svém doporučení knihy ještě umírněný, neplatí to o ostatních. Asi nejdále jde v tomto směru Dr. Ricardo Febres Landauro (v knize nazývaný otcem Manjackalem familiárně jako Richi), jehož slova doporučení se nacházejí na obálce knihy. Dává celému vidění jednoznačně božskou autoritu: jako můžeme uctívat nebo zatratit Ježíše Krista, tak „buď tuto

⁶ Sv. PIUS V.: Bula *Ex omnibus afflictionibus* (1. 10. 1567), č. 52 [50]. In: Denz.-Hün., č. 1952: „*Omne scelus eius est conditionis, ut suum auctorem et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.*“

knihu a jejího autora odsoudíte e její obsah odmítnete, anebo pokleknete před světlem pravdy, zářícím z jejích stran.“ K tomu se v podstatě přiklání i samotný otec Manjackal, jak to vyplývá ze skutečnosti, že dal k publikaci svého vidění souhlas (a to ve velmi vysokých nákladech v různých jazycích), a také z těchto jeho slov: „Věřím, že to by sen, ale nebyl to jen tak obyčejný sen – události a zážitky, které následovaly, to vše dokazují.“ (s. 30)

Závěr: srovnání s knihou *Vidění očiště*

Na závěr se nabízí srovnání s knihou podobného charakteru, již je dílo *Vidění očiště*. Vyšlo již před nějakou dobou ve Francii a pak bylo přeloženo do různých jazyků, včetně slovenštiny a češtiny. Obsahuje vidění očiště jednoho člověka, který si podle příkazu svého duchovního otce přál zůstat v anonymitě. Zde bylo vše přísně konfrontováno s učením Církve. Výsledkem je dílo, které je velkým duchovním povzbuzením v duchu katolické víry. Oproti tomu Manjackalova kniha *Viděl jsem věčnost* je sice v mnohém povzbudivá, ale v nemálo případech jde, jak se přinejmenším jeví, mimo rámec katolické nauky. Tím se podobá lahodnému jablku s červy.

Můžeme tak uzavřít příhodnými slovy modlitby, kterou jsme se modlili včera, o památce sv. Justina mučedníka: „Bože, [...] pomáhej nám, abychom dokázali odolat svodům klamných nauk a zůstali vždy pevní ve víře.“

PhDr. ThLic. Štěpán Maria FILIP OP, Th.D.